

СТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЧИХ КООПЕРАТИВІВ В ПРОЦЕСІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КСП

Стаття присвячена питанням формування виробничих кооперативів у сільському господарстві в процесі реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств. Розкриті відмінні риси підприємств нового типу і підкреслені їх організаційні особливості.

Реструктуризація колективних господарств сама по собі не є кінцевою метою

аграрного сектора економіки. Це лише обов'язкова стадія формування нового типу підприємств у сфері виробництва

і агробізнесу. Нові підприємства повинні стати основою альтернативної організаційної структури сільського господарства. В процесі її створення слід дати відповідь на три важливі питання: 1) що буде первинними структурними одиницями альтернативної організаційної структури; 2) які рушійні сили будуть керувати новоствореними структурними одиницями; 3) як нові структурні формування утворять цілісну систему.

Цілком ймовірно, що альтернативну структуру сільського господарства України могли б утворити три типи приватних виробничих підприємств: а) сільськогосподарські виробничі кооперативи; б) сільськогосподарські товариства (акціонерні, з обмеженою відповідальністю, командитні); в) селянські (фермерські) господарства. Слід зазначити, що всі

типи підприємств уже набули певного поширення у сільському господарстві України. Перші два створюються в результаті реформування колективних господарств.

Виробничі кооперативи – один з прийнятних типів приватних підприємств в українському сільському господарстві, про що свідчить їх поступове поширення. Ці первинні виробничі структури поки що створюються в межах існуючих колективних господарств шляхом надання підрозділам більшої господарської самостійності, визначення їх майна і землі, формування на добровільній основі їх особового складу.

Незважаючи на те, що виробничі кооперативи беруть свій початок від колективних господарств, їх економічна природа має бути принципово відмінною, а саме:

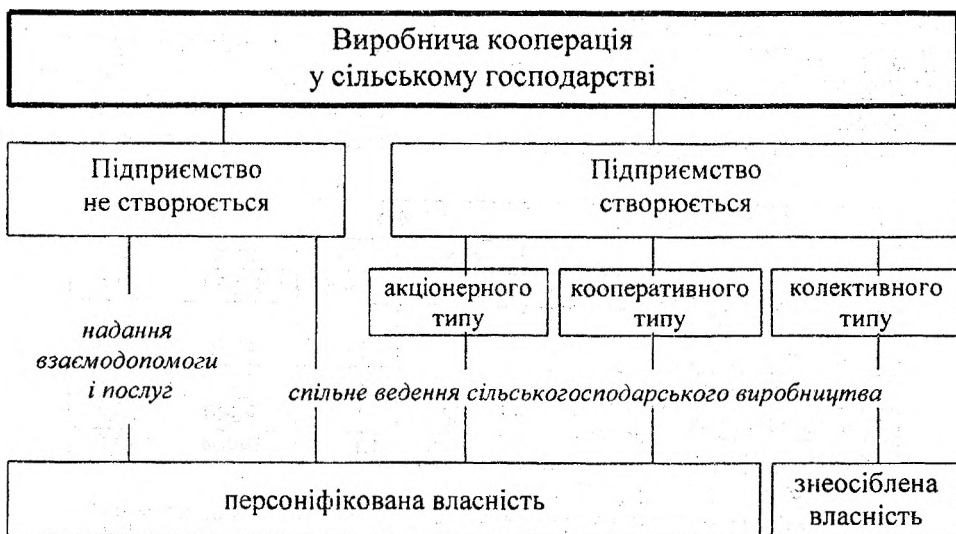

Рис. 1. Різновидності виробничої кооперації у сільському господарстві

а) власність виробничих кооперативів буде персоніфікованою або максимально наближеною до такої (рис. 1); б) члени-власники матимуть право залишити підприємство і продати свій пай підприємству або особі, яка хоче стати членом підприємства; в) виробничі кооперативи зможуть вільно входити до будь-якої економічної організації (наприклад, маркетингового або постачальницького кооперативу), а також припинити невігідні економічні зв'язки, в тому числі з колишніми підрозділами колективного господарства, якщо це не суперечить укладеним угодам; г) система розрахунків з усіма партнерами буде побудована на ринкових цінах або таких, які будуть встановлюватися шляхом переговорів; д) виробничі кооперативи будуть повністю відповідати за кінцеві результати діяльності свого підприємства, їх прорахунки і невдачі не будуть компенсуватися за рахунок перерозподілу ресурсів інших підрозділів.

Таким чином, персоніфікація

власності та її приватизація не є проблемою, яку неможливо вирішити. Але здійснення цього вимагає певного часу, що обумовлено необхідністю економічного обґрунтування для кожного трудового колективу, осмислення приватизаційних процесів потенціальними власниками, послідовного і виваженого подолання знеосібленості власності. Важливим аспектом процесу приватизації є дотримання принципу соціальної справедливості, особливо у відношенні до людей, що зробили багато для створення цієї власності, але вже не можуть фізично її використовувати, а звідси мають обмежені можливості у виборі форм використання власності у майбутньому. Вони в першу чергу повинні братися до уваги і наділятися рівними правами в отриманні вигод, які надає право власності. Слід сподіватися, що право власності, яке вони отримують, особливо право на земельний пай, вже найближчим часом стане важливим джерелом підвищення їх добробуту, як це вже

Статті доходу	1998 р.		1999 р.	
	грн.	%	грн.	%
Заробітна плата в кооперативі	9267	29,6	41523	69,6
Орендна плата				
за майновий пай	4076	13,0	4076	6,8
за земельний пай	4000	12,8	4305	7,2
Інші грошові доходи**	14000	44,6	9800	16,4
Всього доходів	31343	100,0	59704	100,0

* В грошовому еквіваленті.

** Встановлено шляхом вибіркового опитування без урахування пенсій та інших виплат з фонду соціального забезпечення.

має місце в окремих господарствах (табл. 1).

Для отримання ознак справжніх кооперативів необхідно певним чином змінити систему управління новоствореним підприємством, розбудовуючи її на демократичних засадах. Це означає, що члени кооперативів рівномірним голосуванням (одна людина – один голос) обирають із свого складу правління кооперативу. Функції виборного органу полягають у розробці стратегії розвитку своєї організації та прийнятті принципових рішень щодо її впровадження у життя. Повсякденне керівництво кооперативом доручається директору (керуючому), який наймається за контрактом правління кооперативу. Директор повинен мати відповідну освіту, необхідний досвід та організаторські здібності. Директор не повинен бути членом-власником кооперативу, тобто мати право вирішального голосу у прийнятті принципових рішень, він повністю підзвітний правлінню кооперативу. Для зацікавлення директора та інших найманих працівників кооперативу в кінцевих результатах виробництва необхідно встановити гнучку систему матеріального стимулювання їх праці. Поділ управлінської праці між членами кооперативу, обраним правлінням та найманою дирекцією стане гарантією ефективного управління, тобто реалізації інтересів членів-власників шляхом використання професійного менеджменту.

З метою заохочення інвестицій

виробничі кооперативи можуть розподіляти частину отриманого прибутку на пайовий капітал. Вони також можуть стимулювати і трудову участь, встановлюючи систему стимулювання праці. Слід пам'ятати і про резервний фонд для покриття втрат або непередбачених витрат. Але створення і використання резервного фонду може призводити до збільшення деперсоніфікованої частини майна кооперативу.

Виробничі кооперативи практично не існують у сільському господарстві розвинутих країн. Головним чином це пояснюється труднощами у гармонізації економічних інтересів членів-власників, низькою мотивацією інвестиційної діяльності, протиріччям між прагненням до отримання прибутку і необхідністю збереження робочих місць. Однак в нинішній ситуації в Україні колективні господарства, що обрали шлях реструктуризації, віддають перевагу найбільш прийнятному (тобто реалістичному) варіанту реорганізації, який, можливо, не є найдосконалішим, але успадковує певні риси колишньої структури, робить процес реформування більш послідовним і все ж таки орієнтований на ринкові відносини. Якщо результати діяльності виробничих кооперативів виявляться незадовільними, логічною буде подальша реструктуризація, як це має місце в постсоціалістичних країнах. Таким чином, створення виробничих кооперативів в будь-якому випадку є кроком до більш досконалої

організаційної структури сільського господарства. Схематично організаційна модель виробничого кооперативу відображена на рис. 2.

Таким чином, колективне сільськогосподарське підприємство може перетворитися в об'єднання незалежних товаровиробників-власників для отримання взаємної вигоди на основі використання свого підприємства і контролю за ним. Саме такий тип економічної організації називається кооперативом. Реструктуризація на виробничому рівні з використанням кооперативної ідеї може забезпечити збереження переваг великомасштабного виробництва і дозволить використовувати стимули

приватизованого сільського господарства. Наступний етап розвитку кооперативної ініціативи відбуватиметься на рівні кооперативних підприємств вертикального типу інтеграції, тобто обслуговуючих кооперативів. Відмінність таких підприємств буде полягати в тому, що вони не братимуть безпосередньої участі у сільськогосподарському виробництві, а створюватимуться для співробітництва у поствиробничій (маркетинговій) або довиробничій (постачальницькій) сфері ринкової діяльності у відповідності до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

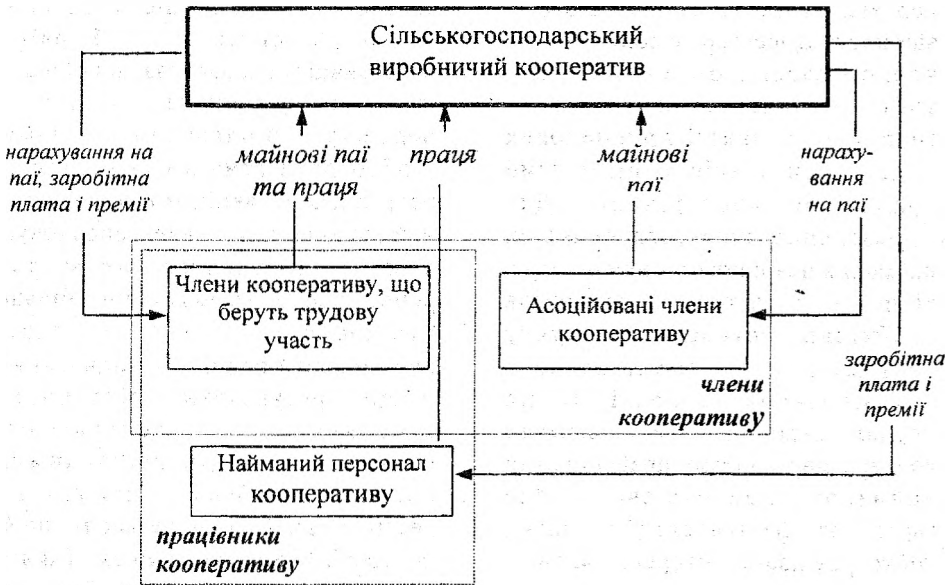

Рис. 2. Організаційна модель сільськогосподарського виробничого кооперативу